

ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕ: ಒಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ಜಯಕೀರ್ತಿ

ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ.

Abstract:

ಕುವೆಂಪು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ ಕಂಡ ದೈತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆ. ವರಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರಿಂದ 'ಯುಗದ ಕವಿ ಜಗದ ಕವಿ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡವರು. ವಿಶ್ವಮಾನವ ಸಂದೇಶ ನೀಡಿದವರು. ಕನ್ನಡದ ಎರಡನೆಯ 'ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ' ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ, ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟವರು. ಕರ್ನಾಟಕ ರತ್ನ, ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪಡೆದವರು. ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರೂಪಾರಿಯಾಗಿ ಕುವೆಂಪು ರವರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಮಾನವಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅವೈದಿಕ ಪ್ರತಿಭೆಯಾದ ಕುವೆಂಪು ತನ್ನ ಕಾಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಯಜಮಾನಿಕೆಯ ವಿರುದ್ಧ, ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ, ಪ್ರಧಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮೌಲ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಸೋಸಬೇಕಾಯಿತು. ಭಿನ್ನ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದ ಅವರು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದ್ದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೃಜನಶೀಲ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಎದುರಿಸಿದರಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪುರವರ ಜಲಗಾರ ನಾಟಕ ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

Keywords: ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕುವೆಂಪು, ಜಲಗಾರ, ರೈತ, ನೇಗಿಲೆಯೋಗಿ.

ಪೀಠಿಕೆ

ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಜಲಗಾರ ನಾಟಕ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ನೋವನ್ನೆ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾತ್ವಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಓದು-ಬರಹದಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗಿದ್ದ ಜನ ಸಮುದಾಯದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಯಜಮಾನ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಜಲಗಾರ ನಾಟಕದ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಅನಾದಿಕಾಲ ದಿಂದಲೂ ಸಮಾಜವನ್ನು ತಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಕೊಂಡಿವೆ. ಇವೆರಡು ಸಹ ಅಧಿಕಾರದ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ, ನಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನ ಮೇಲೆ ಇವು ಬೀರುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಭಾವ ಅಪಾರವಾದುದಾಗಿದೆ. ಭಾರತ ದೇಶದ ಶ್ರೇಣೀಕರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇವೆರಡನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶವಿದ್ದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕು ಕೆಳವರ್ಗದವರಿಗಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆಯುವುದು ಹಾಗಿರಲಿ, ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಈ

Please cite this article as: ಜಯಕೀರ್ತಿ. (2024). ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕ: ಒಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ. ಸೃಜನಿ: ಇಂಡಿಯನ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಇನ್ಫೋರ್ಮೇಟಿವ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಅಂಡ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್, 3(2), 9-13

ತಳವರ್ಗದ ಜನ ಕಲಿಯುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಹಾಗೇನಾದರೂ ಕಲಿತರೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಅದೊಂದು ಬುಡಮೇಲು ಕೃತ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹ ಅಪರಾಧ, ಕುವೆಂಪು ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ರೂಢಿಯ ನಂಬಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎತ್ತುತ್ತಾರೆ. 'ಅಧಿಕಾರದ ಕೇಂದ್ರ'ಗಳಿಗೆ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೇರ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕುವೆಂಪು ಅವರ ನಿಲುವು ಪೆರಿಯಾರರಂತೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಸಮಗ್ರ ಧ್ವೇಷ, ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಇವರ ನಿಲುವು ನಾರಾಯಣಗುರು ಅವರ ನಿಲವಿಗೆ ಹತ್ತಿರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದೊಳಗಿದ್ದುಕೊಂಡೆ ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ವರ್ಣವಿರೋಧಿ ನೆಲೆಯ ಪಯಣದ ಮೊದಲ ಹಂತದ ಕೃತಿ. ಇಲ್ಲಿ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ವಚನಕಾರರ ಕಾಯಕ ತತ್ವ ತುಂಬಾ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾ, ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ದೇಗುಲದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಗತಿ ನಾಟಕದ ಪ್ರಧಾನ ವಸ್ತು.

'ಜಲಗಾರ' ಎರಡು ದೃಶ್ಯಗಳ ಪುಟ್ಟ ನಾಟಕ. ಮೊದಲನೆಯದು ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದೃಶ್ಯವಾದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ದೇವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವ ದೃಶ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನವೇ ಈ ನಾಟಕದ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು.

ನಾಟಕದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜಲಗಾರನೊಬ್ಬ ಪೊರಕೆ ಬುಟ್ಟಿಯೊಡನೆ ತನ್ನ ದಿನ ನಿತ್ಯದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅದೇ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ರೈತನೊಬ್ಬ ಹಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಹಾಡು ಹೀಗಿದೆ.

ನೇಗಿಲ ಯೋಗಿಯು ನಾನು:

ಮಣ್ಣಿನ ಭೋಗಿಯು ನಾನು!

ಕೆರಗಳ ತೊರೆಗಳ ಗೆಳೆಯನು ನಾನು

ಹೊಲಗಳ ಬನಗಳ ದೊರೆ ನಾನು.

ಹೊಯ್ಯುವೆ, ಗೆಯ್ಯುವೆ, ಕೊಯ್ಯುವೆ ನಾನು;

ಉಣ್ಣುವೆ, ಊಣಿಸೀಯುವೆ ನಾನು.

ನೇಗಿಲ ಗೆರೆಯೇ ತೋರುವುದೆನಗೆ

ಮುಕ್ತಿಯ ಹಾದಿಯನು;

ವೇದಗಳೆಲ್ಲಾ ನೆಗೆನೆಗೆದರಿಯದ

ಅಂತ್ಯದ ಆದಿಯನು.

ನನ್ನಿಯನರಿಯುವೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ;

ಸೊಗವನು ಕಾಣುವೆ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ!

ರೈತನ ಈ ಹಾಡು ಸಹಜವಾಗಿ 'ಕಾಯಕತತ್ವ'ವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜಲಗಾರ ಹಾಗೂ ರೈತ ಇಬ್ಬರೂ ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ, ಕಾಯಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ ರೈತ ಹೇಳುವ 'ಉಣ್ಣುವೆ, ಊಣಿಸೀಯುವೆ ನಾನು' ಎಂಬ ಮಾತು ರೈತರ ಉದಾರ ನಿಲುವಿನ ಪ್ರತೀಕದಂತಿದೆ. ಅಂದರೆ ರೈತ ತಾನು ಬದುಕಿ ಇತರರನ್ನು ಬದುಕಲು ಬಿಡುವ ಹೃದಯ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ರೈತ-ಜಲಗಾರರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ರೈತ ಶ್ರೇಣಿಕೃತ ಸಮಾಜದ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೆ. ಈತ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ಶಿವನ ಗುಡಿಗೆ, ಜಾತ್ರೆಗೆ.

ಜಲಗಾರ-ರೈತ ಇವರಿರ್ವರ ಸಂಭಾಷಣೆ ಹೀಗಿದೆ

ಜಲಗಾರ: ಮುಂಜಾನೆಯೊಳೆಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿಹೆ ರೈತ?

ರೈತ: (ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡಿ)

ಓಹೋ ನೀನರಿಯೆಯಾ? ಇಂದು ನಮ್ಮೂರ ಶಿವಗುಡಿಯ ಜಾತ್ರೆ, ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ ನೀನು?

ತೇರಳೆಯಲೆಂದನಿಬರೂ ಬರುತಿಹರು

ಜಲಗಾರ: ನನಗೇಕೆ ಶಿವಗುಡಿಯ ಜಾತ್ರೆ?
ಜೋಯಿಸರು ದೇಗುಲದ ಬಳಿಗಿನ್ನ ಸೇರಿಸರು.

ರೈತ: ದೂರದಲ್ಲಿಯೆ ನಿಂತು ಕೈಮುಗಿದು ಬಾ.

ಜಲಗಾರ: ಕರ್ಮವಾರಾಧನೆ, ಸೇವೆಯೇ ಪೂಜೆ.

ನನ್ನ ಭಾಗಕೆ ಪೊರಕೆ ಆರತಿ. ಗುಡಿಸುವುದೆ

ನನ್ನ ದೇವರ ಪೂಜೆ! ನಿನ್ನ ದೇಗುಲದೆಡೆಗೆ

ಹೋದೆನ್ನ ಕಂದನಂ ಬೈದಿರಿದು ನೂಕಿದರು.

ಶಿವಗುಡಿಯ ಶಿವನು ಜೋಯಿಸರ ಶಿವನಂತೆ

ನನ್ನ ಶಿವನೀ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಹು. ನನ್ನ ಶಿವ

ಕೊಳೆತ ಕಸದೊಳಗಿಹನು. ಕಪ್ಪುರದೊಳಿಲ್ಲ

ಮಂಗಳಾರತಿಯೊಳಿಲ್ಲ; ಹೂವುಗಳಿಲ್ಲ.

ಯಾವೆಡೆಯೊಳಾನಿಹನೊ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಇಹನು

ನನ್ನೆದೆಯ ದೇಗುಲ; ನನ್ನೊಲೈಯದೆ ಪೂಜೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಜಲಗಾರ ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ
ಕಾಯಕದಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವನ ಕಾಣುವುದಾಗಿ ರೈತನಿಗೆ
ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ರೈತ ಹಣ್ಣು ಕಾಯಿ ಕರ್ಮದ
ಹೂವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪೂಜೆಗೆ ಶಿವಗುಡಿಗೆ
ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ ಅದು ಜೋಯಿಸರ ಶಿವನನ್ನು
ನೋಡಲು. ಆಗ ಜಲಗಾರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ

ಶಿವನ ಕಾಣಲು ನೀನು

ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗುವಿಯೇನು? ನಿನ್ನ ನೇಗಿಲ ಗೆರೆಯ

ದಿವ್ಯ ದೇವಾಲಯದಿ ಶಿವನ ಕಾಣೆಯಾ ನೀನು?

ಎಂದು ಜಲಗಾರ ರೈತನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ರೈತ ಮೊದಲು ಹಾಡಿಕೊಂಡು
ಬರುವಾಗ ಈ ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ಮಾತುಗಳೇ ಬರುತ್ತವೆ
'ನೇಗಿಲ ಗೆರೆಯೇ ತೋರುವುದೆನಗೆ ಮುಕ್ತಿಯ
ಹಾದಿಯನು' ಎಂದು ರೈತ ಹಾಡಿದರೂ, ತನ್ನ
ಹಾಡಿಗೂ ತನಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವಂತೆ ಆತ
ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ
ಜಲಗಾರನ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಸೊಗದ ಮೋರೆಯನೆ ಕಂಡರಿಯನೀ ಜಲಗಾರ

ಪೂಜೆಯೆಂಬುದನರಿಯ; ದೇವರೆಂಬುದನರಿಯ

ಹುಟ್ಟುಗುಣ ಸುಟ್ಟರೂ ಹೋಗುವುದೆ?

ರೈತ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿಕೃತ ಸಮಾಜದ
ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಂತೆ- ಸ್ವತಃ ತಾನೆ ಈ ಸಮಾಜದ
ಕೆಳತುದಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ರೀತಿ
ಮಾತನಾಡುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ
ಪಾರ್ವರ ಪ್ರವೇಶವಾಗುತ್ತದೆ ಜಲಗಾರ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ
ಹಾಡು ಕೇಳಿದ ಇವರು ಮೊದಲು

ಮೊದಲನೆಯ ಪಾರ್ವ: ಕೊಳಲ ಇನಿದನಿಯಂತೆ
ಸವಿಗೊರಲಿನಿಂದೊಗೆವ ಗಾಯನವದು ಏನಿತಿಂಪು!
ಹಾಡಿದವರಾರೊ?

ಎರಡನೆಯ ಪಾರ್ವ: ಯಾರೊ ದಿವ್ಯಾತ್ಮನಿರಬೇಕು,
ಮಧುರತಮ ಗಾಯನವು ಅಮಲತಮ
ಹೃದಯದಿಂದಲ್ಲದೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಲರಿಯದು!

ಮೊದಲನೆಯ ಪಾರ್ವ: (ಜಲಗಾರನನ್ನು ನೋಡಿ)
ಜಲಗಾರ ಹಾಡಿದವರಾರೊ?

ಜಲಗಾರ: (ಕೈ ಮುಗಿದು) ನಾನೇ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ;
ತಮ್ಮನುಗ್ರಹದಿಂದ.

ಎರಡನೆಯ ಪಾರ್ವ: ಅವನಂತೆ ಬರಿಯ ಸಟಿ ಬಾ
ಹೋಗೋಣ.

ಮೊದಲನೆಯ ಪಾರ್ವ:

ಸಂಗೀತವು ಅನಿತೇನು ಮನಮೋಹಿಪಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.
ಗಾನದೇವಿಯು ಹೀಗೆ ಜಲಗಾರನನ ಒಲಿಯುವಳೆ?
ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯ ಪಾರ್ವ:

ಶೂದ್ರರೊಳ್ ಕವಿವರ್ಯರುದಿಸುವರೆ? ಹುಟ್ಟುವರೆ
ಪಂಡಿತರ್? ಜನಿಸುವರೆ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ್? ನಾಯಕರ್?
ಯೋಗಿಗಳ್? ಅಸದಳಂ! ಹೊತ್ತಾಯ್ತು
ಹೋಗೋಣ.

ಹುಟ್ಟಿಗೂ ಪ್ರತಿಭೆಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರೂಢಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ, ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಗತಾನೇ ಹೊಸ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 'ವಿದ್ಯೆ' ಕೆಲವರ ಸ್ವತ್ತು, ಕೆಲವರ ಹಕ್ಕು ಎಂಬ ನಿಲವನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಣಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕುವೆಂಪು ಸಹ ಸ್ವತಃ ಶೂದ್ರ ಸಮುದಾಯದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇದನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇನ್ನು ಎರಡನೆಯ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದವರು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ, ಹಾಗೆ ಬಂದವರು, ಬರುವಾಗ ಮತ್ತೆ ಜಲಗಾರನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ರೈತ ಜಾತಿಯ ವೈಭವವನ್ನು ಅದ್ಭುತವೆಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಜಲಗಾರ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಶಿವನ ಗುಡಿಯಿಂದೇನು ತಂದಿರುವೆ, ಹೇಳು?

ಶಿವನ ತರಲಿಲ್ಲವೆ?

ಜಲಗಾರನ ಈ ಮಾತುಗಳು ರೈತನಿಗೆ ಅವಿವೇಕದ ಮಾತುಗಳಂತೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಪಾರ್ವರು ದಕ್ಷಿಣೆಯ ಹಣವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಜನ ದೇವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೋದ ನಂತರ ಜಲಗಾರ ಒಬ್ಬನೇ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಗ ಶಿವ ಜಲಗಾರನ ವೇಷ ಧರಿಸಿ ಆತನ ಮುಂದೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಜಲಗಾರ ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ

ನೀನಾರು? ನೀನಾರು ಆಕೃತಿಯೆ

ಮಾನುಷವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅಮಾನುಷವಾಗಿ ತೋರುತಿಹೆ?

ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಾಗ

ಶಿವ: ಅಂಜದಿರು ಸೋದರನೆ ಅಂಜದಿರು

ನಾ ನಿನ್ನ ಬಂಧು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಜಲಗಾರ : (ವಿಸ್ಮಿತನಾಗಿ) ಏನು? ನೀನನ್ನ ಬಂಧು ನಾನರಿಯದಿಹ ಬಂಧು

ಶಿವ: ನಾ ನಿನ್ನ ಜಾತಿ?

ಜಲಗಾರ: ನೀನನ್ನ ಜಾತಿ?

ಊರ ಜಲಗಾರ ನಾನು!

ಶಿವ: ನಾನೊಬ್ಬ ಜಲಗಾರ

ಅಂಜದಿರು ಸೋದರನೆ ಜಗದ ಜಲಗಾರ ನಾನು ಶಿವನೆಂದು ಕರೆಯುವರು ಎನ್ನ!

ಜಲಗಾರ ಅನುಮಾನದಿಂದ ನೀನೇ ಶಿವ ಎಂದು ಹೇಗೆ ನಂಬುವುದು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಿಳಿದವರು, ಪಂಡಿತರು ಶಿವನನ್ನು ಬೇರೆಯೇ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಹಾಗಿಲ್ಲ ನೀನು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶಿವ

ಸೋದರನೆ, ಶಿವನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಶಿವನಲ್ಲ!

ಕಾವ್ಯಗಳ ಶಿವನಲ್ಲ! ಕವಿತೆಯಾ ಶಿವನಲ್ಲ

ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಗಿರಿಜೆಯೊಡಗೂಡಿ

ಸರಸವಾಡುವ ರಸಿಕ ಶಿವನಲ್ಲ! ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ

ಒತ್ತುತ್ತಿಹ ಕಸದ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಿ,

ನಿಂತು, ನರ್ತನವೆಸಗುತಿಹ ತೋಟಿ ನಾನು

ನಿಜ ಶಿವನು ಜಲಗಾರ! ನಿನ್ನ ಮುಂದಿಹನು ನೋಡು.

ಕೂತುಹಲಕರವಾದ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಯಾವುದನ್ನು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮನೋಭಾವವೂ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ಮೂಲ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ, ಅದರ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಾವು ಇಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ

ಒಂದು ಕಡೆ ಶ್ರೇಣಿಕೃತ ಸಮಾಜದ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬಗ್ಗೆ ಕಡುವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತವಾದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಇದೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿಕೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕರ್ಮ ಮುಗಿಯುವ ಕಾಲ ಮುಗಿದಿಲ್ಲವಿನ್ನೂ' ಎಂದು ಜಲಗಾರ ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಫಲಿತವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರ, ಶೂದ್ರ ಚಳುವಳಿ- ಇವೆಲ್ಲವೂ ತರುಣ ಕುವೆಂಪು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳು. ಈ ಎಲ್ಲದರ ದಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮ 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜಲಗಾರ ಶಿವಭಕ್ತ ಹಾಗೆಂದು ಆತ ಮೋಕ್ಷಪಥವನ್ನು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನಿಗೆ ಬದುಕಿನ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಾಸ್ತವದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ದೈವಕಲ್ಪ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜಲಗಾರನು ತನ್ನ ಕಾಯಕದ ಸಿದ್ಧಿ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮನುಕುಲದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಹಾತೊರೆಯುವನು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಿಡುಗಾಗಿರುವ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯನ್ನು ದಿಕ್ಕರಿಸುವ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೇಳುವ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿ ಕಲಾತ್ಮಕ ನಾಟಕವೇ 'ಜಲಗಾರ' ಕೃತಿ.

ಆಕರ ಗ್ರಂಥ

- ಕುವೆಂಪು. (2015). ಜಲಗಾರ. ಉದಯ ರವಿ ಪ್ರಕಾಶನ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಕುವೆಂಪು ಸಮಗ್ರ ನಾಟಕ. (2004). ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
- ಮರುಳಸಿದ್ಧಯ್ಯ. ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ವಿಮರ್ಶೆ.
- ನರಹಳ್ಳಿ ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ. (2016). ಕುವೆಂಪು ನಾಟಕಗಳ ಅಧ್ಯಯನ. ಅಂಕಿತ ಪುಸ್ತಕ.
- ಉತ್ತಾನ ಭಾರಿಫಾಟ್. (2016) ಕುವೆಂಪು ನಾಟಕಗಳು ಮುಂದಿಡುವ ರಂಗಕಲ್ಪನೆ. ಕುವೆಂಪು ಭಾಷಾಭಾರತೀ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ.